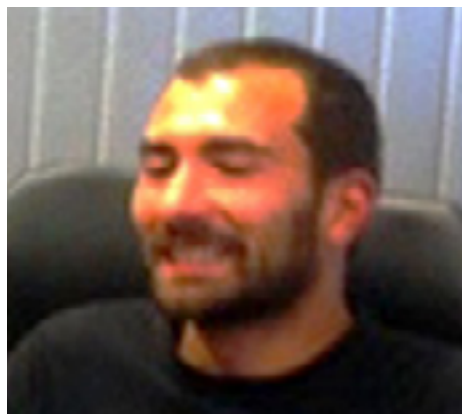

ЧЕРНИ ЛИ СА ТУРЦИТЕ? ОБРАЗИ НА ИЗКЛЮЧВАНЕТО/ „БЪЛГАРИЗАЦИЯТА“ СРЕД БЪЛГАРСКИТЕ ТУРЦИ И ПОМАЦИТЕ В ИЗТОЧНИТЕ РОДОПИ

Мартин Петров

Теренът на нашия изследователски екип в град Кърджали съвпадна с Европейското първенство по футбол. След разбора на проведените през деня интервюта екипът гледаше мачовете и залагаше върху крайния резултат. Не предполагахме, че освен развлечение, това първенство ще предложи и материал за нашата изследователска работа.

Интервюираните етнически турци ползват определен набор от образи и сравнения, през които мислят своята социална и институционална изолираност. В проведените интервюта най-честото сравнение е с политиката спрямо кюрдите в Турция: „Вижте в Турция, ако трябва да се даде пример с Турция, 80 % от населението са турци, 20% са араби и най-вече кюрди. Но въпреки това, в момента Турция е една от мощните икономически

сили. Защо? Затова защото тя строи фабрики и в тези проблемни зони.“¹

„Виж, в Република Турция президент има кюрд – Тургут Йозал е с кюрдски корен, министър на вътрешните работи – кюрд, сега същия, два мандата изкара, сега е вицепремиер на Република Турция. Осем министри има кюрди, измежду които най-сериозните министерства – министерството на финансите е в ръцете на етнически кюрд, министерство на земеделието, министерството на икономиката, министерството на социалната политика и на жените. Да изброявам ли? Има над 50-60 депутати, управляващата партия, кюрди, кюрди. В социалдемократическата, нашата сродна партия – кюрди. Еми, лидера на социалдемократическата партия на Република Турция е кюрд – Кемал Крщал.

И: Те са в опозиция?

Р: В тяхната националистическа партия, която ние знаем за „Сивите вълци“ – глупости на търкалета, промиване на нашите мозъци, какви ти „сиви вълци“, хората говорят единствено и само, 22 години наблюдавам на телевизионния екран тяхната политическа дейност, единствено и само за турската идентичност, за турската култура и т.н., една дума срещу който и да е народ, срещу която и да е държава, срещу който и да е етнически друг. Ми, и там има кюрди! Там, в този смисъл, ми, има си валии, има си каймаками, ми, турската бюрокрация, над 60 процента от хората казват, казват, че са кюрди. Ми,

¹ Интервю с Бейхан Мехмед, Кърджали, 06.2012, <<http://prehodbg.com/?q=node/1716>> (10.06.2012, 13:18)

турската войска също – военни – кюрди. Ми, извинявай, я ме виж, виж ме, по ръст, по всичко – бях в „Строителни войски“, щот съм Назми – кирката, лопатата, мистрията и т.н. Що е то? Що е то? С две дипломи съм за полувисше образование, с две дипломи за висше образование, нито един ключ не ми е доверен от моята партия и от моята държава. Всичко това се трупа.“²

„Аз примерно се чувствам дискриминиран. Направих дисертация като свободен докторант при условие, че трябваше да си платя защита, трябваше да си платя свободната аспирантура, обрекох моите жена и син на мизерия, защото имах само, имах съзнанието, че мога да направя кариера в България. [...] Защитих 2004-та година, от 2004-та година минаха 8, сега ще станат 8 години, за 8 години аз можех да напиша поне още една книга и 10 статии, да се хабилитирам. Вместо това лепя плочки, от 4 години. И след като защитих дисертацията ме уволниха от работа в интерес на някаква 3-месечна, щото била човек на еди-кой си. [...] Говоря с, консултирам един турчин от Трабзон, който прави магистърска теза за културата на българските турци след 89-та година и ме е гледал в едно предаване по bTV и, беше от сорта: показват ме как лепя плочки, след това в едно живо предаване с Петко Бочаров и еди-кой си в дискусия. И той казва така: „Ако това се случи в Турция, покажат, значи, в контекста на това, че турската държава иска да

² Интервю с Назми Мюмюн, <<http://prehodbg.com/>> (ограничен достъп) (10.06.2012, 13:18)

интегрира и ромите, най-вече кюрдите, покажат един кюрдин, който е защитил, завършил висше образование, завършил университет, пък да не говорим, че е защитил докторат, да лепи плочки, ако до третия ден не стане скандал на четвъртия да му предложат работа.“³

Срещат се сравнения и със западноевропейски страни със значително турско малцинство: „В другите държави има турци от Европа, синове и дъщери на гастербайтери в Европейския парламент. Ми, на Зелената партия съпредседателят е етнически турчин.“⁴

Един от респондентите прави сравнение с положението на българите в други страни: „То, между другото, е нормално, хора, които не са били малцинство, те не знаят какво е да бъдеш в ролята на представител на малцинство. Аз много съм обикалял в Гърция, повече в Гърция, отколкото в Турция, там имам много приятели и познати, особено в Тракийската част на Гърция; но сега и българите ще го разберат, тъй като много народ излезе от България, всички тези младежи, които се установяват и по Германия, и по Австрия и в Щатите, те се обособяват в малки общности, може да не живеят в един квартал, и тази общност вижда проблемите си основно с реализацията в съответната държава. Можеш да имаш хубава професия, докато успееш да пробиеш, все пак си представител на малцинството там, всеки ще те гледа отгоре до долу и отдолу-догоре, което е може

³ Интервю с М. И., <<http://prehodbg.com/>> (ограничен достъп) (10.06.2012, 13:18)

⁴ Интервю с Назми Мюмюн, <<http://prehodbg.com/>> (ограничен достъп) (10.06.2012, 13:18)

би нормално за мнозинството, а в същото време за мен, като представител на малцинството е обидно това, че гледат на мен като на по-различен".⁵

Същият респондент прави сравнение и с други малцинствени групи: „...винаги малцинствата по определен начин са държани на дистанция и единствено евреите, независимо от това къде са се намирали, са намирали начин да проспират, където и да е евреинът си е намерил нишата в тази страна, успява да живее и да е независим. Това евреите са го постигнали, докато всички други все още не сме го постигнали и затова се чувстваме нещо като един вид втора категория и това, което искаш, не можеш да го постигнеш напълно, или го постигаш с два пъти повече труд".⁶

В едно от проведените интервюта се появява и образа „черни – бели“ с позоваване на Пророка Мохамед: „Пратеникът Мохамед казва: - В тези общества, където хората са равни, не се гледа на тях дали са бели или черни, при тях има просперитет.“⁷

Европейското първенство по футбол обаче предложи нов образ, през който да бъде мислено изключването или асимилацията на малцинствените етнически групи. Отборът на Италия постигна неочакван успех, стигайки

⁵ Интервю със Сабахтин Риза, Кърджали, 06.2012, <<http://prehodbg.com/?q=node/1748>> (10.06.2012, 13:18)

⁶ Интервю със Сабахтин Риза, Кърджали, 06.2012, <<http://prehodbg.com/?q=node/1748>> (10.06.2012, 13:18)

⁷ Респондентът е районния мюфтия Бейхан Мехмед, Кърджали, 06.2012, <<http://prehodbg.com/?q=node/1716>> (10.06.2012, 13:18)

до финала на първенството, където претърпя злощастно поражение от отбора на Испания. В звезда на отбора и на първенството се превърна нападателят Марио Балотели. Тъй като биографията и поведението на Балотели беше обстойно обсъждана от спортните коментатори по време на футболните срещи и е свързана с упоредбата му като образ, през който етнически групи преживяват и мислят своята изключеност или асимилираност, ще си позволя накратко да разкажа за него. Рожденото име на Марио Балотели е Баруа. Родителите му са имигранти християни от Гана. Семейството е бедно, а детето има тежко заболяване. Родителите му са посъветвани и приемат да го дадат на заможно италианско семейство, които не го осиновяват, но стават негови настойници. Когато Балотели се прочува, родителите му пожелават той да се върне при тях. Марио отказва и ги обвинява в корист. Навършвайки пълнолетие, Балотели получава и италианско гражданство. След церемонията той заявява, че се чувства италианец и винаги ще играе за италианския национален отбор.

Балотели е черната овца на италианския футбол и в преносен смисъл – той непрекъснато влиза в конфликт с треньори и запалянковци, изявите му са непостоянни. На европейското първенство, което съвпадна с нашия терен в Кърджали, Балотели стана първия чернокож футболист, играл за отбора на Италия на световно или европейско първенство. По време на първенството той беше подложен на тежка критика от медии и освирквания

от запаянковци заради слабата си игра. Към края на турнира обаче, Балотели почна да прави впечатление. Докато се радваше на първия си гол на първенството, негов съборник закри устата му с ръка, опасявайки се, че Марио ще каже нещо, с което да си навлече неприятности. Но моментът на славата за Балотели е полуфинала с Германия, където вкара два гола, с които Италия отстрани съперника си и се класира на финал. По време на първенството Хърватската футболна федерация е глобена от УЕФА 80 000 евро за прояви на расисъм от страна на хърватските фенове срещу Балотели.

Един от респондентите вижда в Балотели осъщественото включване: „...ако погледнете италианския национален отбор – негър, нападател – Балотели, за немския вече стана, така...”⁸ Употребата на такова сравнение е може би донякъде парадоксална, доколкото Балотели се е отрекъл от своите родители и произход и е сменил рожденото си име, ако не вследствие на директна принуда от държавата, то вследствие на икономическата изключеност на своите родители.

Част от екипа наблюдавахме триумфа на Балотели в село Шумнатица, община Кирково. Селото е помашко и имената на жителите му са били сменяни многократно. Край големия чинар в стария център на селото един дядо, който разтоварваше магаренцето си, ни изреди всичките си имена: рожденото, наложеното християнско

⁸ Интервю с М. И., <<http://prehodbg.com/>> (ограничен достъп) (10.06.2012, 13:18)

име през 30-те, второто християнско име, дадено му с бой през 70-те, след като след девети септември му е възстановено рожденото и повторното възстановяване на рожденото му име. Този спомен обаче не е предаден на младите. Кръчмата се намира малко встрани от стария център в посока близкия общински център Кирково. По време на смяната на имената през 70-те повечето хора тук още не са били родени или са били невръстни деца. Всички се представят с християнски имена. Кръчмата е отворена до късно, нищо в интериора, менюто или поведението на посетителите не я отличава от по-новите „барчета“ в кое да е българско село. Цари характерната за кръчма освободеност. Гледаме мача, ядем шопски салати с ракия и коментираме играта със съдържателя и другите посетители. След втория си гол Балотели съблече фланелката си и застана на място, стягайки мускулатурата на лъщящо-черното си тяло. Човекът от съседната маса възкликна: „Виж го, бе, виж го, бе! Шака Зулу! Шака Зулу!”

На сутринта се разходихме до джамията. Имаше Мевлид. Събрали се бяха по-възрастни мъже, които тъкмо излизаха от службата. Седнахме с тях на двора и ни почерпиха великолепен домашен тютюн. След като ние се представихме, вниманието се насочи към един от мъжете, който наскоро беше ходил до Комотини (наричано тук със старото си име Гюмюрджина). Разказът беше посветен изцяло на тамошния чинар, който той беше видял, и това как общината е благоустроила

пространството около него. След това бяхме поканени в преддверието на джамията на халва, сирене и сок. Мъжете ядяха вътре и само единият току идваше да види дали всичко си имаме.

Младите в село Шумнатица видимо бяха напълно „българизирани“. Самите те представяха себе си като „българи“ за разлика от по-възрастните, които се представяха като „помаци.“ Стремешът за идентификация с основния етнос изискваше подигравка с „черния.“ И за чернокожия футболист, и за младите жители на село Шумнатица, интеграцията беше станала на цената на пълно скъсване с произхода им.

ARE THE TURKS BLACK? IMAGES OF EXCLUSION/ “BULGARIAZATION” AMONG THE BULGARIAN TURKS AND POMAKS FROM THE EASTERN RHODOPE MOUNTAINS

Martin Petrov

The article examines the auto-stereotypes of Turks and Pomaks living in some parts of Eastern Rhodope Mountains. The conclusions are based on oral data collected during the football European championship in 2012. The event showed interesting racial and ethnic attitudes of Turks and Pomaks towards the teams participating in the tournament and their players.